

РОЛЬ РІЗНИХ ФОРМ ВІРИУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Ю. В. Свиридова

Херсонський державний університет,

yuliia.svyrydova@university.kherson.ua

Науковий керівник: кандидатка психологічних наук, доцентка

Н. І. Тавровецька

З початком повномасштабної війни в Україні мільйони людей опинились у кризовій ситуації, в якій під загрозою перебуває не тільки психологічне благополуччя, але й, нерідко, фізичне існування людини. У психологічній науці ще з часів Другої світової війни процес адаптації до кризових умов почав розглядатись у зв'язку з поняттям про ресурси особистості. Як зазначає С. Хобфол (2002: 308), це було обумовлене вивченням психологічного стану учасників бойових дій, у тому числі, причин виникнення у них психопатії.

Ресурсний підхід, на відміну від більш ранніх теорій стресу, базується на стратегії попередження, а не реактивності. Вважається, що люди мотивовані накопичувати ресурси, а також захищати їх, вони думають про ймовірні стресові ситуації і про те, як забезпечити своє пристосування до них. При цьому у міру наростання стресу мотивація людини до збереження власної загальної ресурсної позиції зростає (Хобфол, 2002: 317). Але успішність стратегії попередження залежить від передбачуваності ситуації та від наявності відповідного життєвого досвіду. Якщо несприятливі зміни середовища виникають раптово, а їх характер має дуже мало спільного з очікуваннями людини, це може значно вплинути на цінність наявних у неї ресурсів і знизити ефективність звичних стратегій адаптації. Зокрема, перебування людини безпосередньо в зоні воєнного конфлікту настільки обмежує її життєві ресурси, що це спричиняє формування специфічного способу життєдіяльності, центром якого стає самозбереження (Коробка та ін, 2019: с. 26).

Важливим чинником збереження психологічної ресурсності за таких умов є віра, яка за висловом Д. Кросбі (2012: 1), надає внутрішню силу і рішучість, що дозволяють жити, незважаючи на усвідомлення ненадійності і невизначеності майбутнього, на відчуття незахищеності, розчарування, печалі або трагедії. Віра як психологічний феномен є однією з необхідних передумов діяльності людини, оскільки вона забезпечує внутрішнє сприйняття запланованого результату як досяжного, суб'єктивно реального (Жаловага, 2005).

А. Жаловага (2005), розглядаючи деякі аспекти виникнення віри, наголошує на тому, що це складний внутрішній процес, який передбачає побудову відповідного образу, подолання сумнівів і оформлення власне віри як достатньо стійкого утворення, здатного в подальшому протистояти викликам життя.

Е. Фромм (2013) запропонував розмежувати ірраціональну та раціональну віру. При цьому, на його думку, ірраціональна віра базується на емоційному підкоренні авторитетові, а раціональна – на продуктивній інтелектуальній та емоційній активності особистості (Фромм, 2013: с. 147-149).

Ю. Алексєєва (2015) на основі аналізу та узагальнення цілої низки класифікацій віри запропонувала власний варіант розмежування продуктивних і непродуктивних форм віри. Продуктивною, на думку автора, є така віра, яка «сприяє становленню позитивного погляду особистості на майбутнє і поточне життя, стимулює її тенденцію до самоактуалізації, сприяє активізації у неї внутрішніх ресурсів та особистісному зростанню» (Алексєєва, 2015: с. 15). Продуктивними формами віри є духовно-релігійна, інтерперсональна (стосується цінностей міжособистісних взаємин), інтрапсихічна (віра у власні можливості), віра у соціальні цінності. У свою чергу, непродуктивна віра «породжує ілюзорне сприйняття світу, що призводить до викривлення дійсності, блокуючи здатність особистості до розвитку та адаптації» (Алексєєва, 2015: с. 15). До непродуктивних форм віри

автор відносить містичну віру (віра в чаклунство, реінкарнацію, в існування духів, демонів і т.п); забобони (віра у здатність потойбічних сил віщувати майбутнє, впливати на життя людини); ідолопоклонство (беззастережна сліпа віра хибному авторитету). Відповідно до цієї класифікації Ю. А. Алексеевою (2015) було розроблено та апробовано діагностичну методику «Тест дослідження форм віри».

Розглядаючи особливості функціонування різних форм віри як джерела психологічної ресурсності особистості в умовах війни, необхідно враховувати цілу низку специфічних чинників. Перебування у постійній небезпеці, переживання за здоров'я і благополуччя близьких людей, руйнування звичного стереотипу життя, труднощі задоволення навіть базових потреб спричиняють швидке виснаження ресурсів особистості, посилюючи значення віри. В свою чергу, продуктивні форми віри особистості можуть також зазнавати суворих випробувань, які або послаблюють їх, або навпаки, загартовують і зміцнюють. Так, переживання тривалого стресу може приводити як до втрати людиною віри у себе, виникнення відчуття знесилення, незахищеності, непотрібності, так і до формування віри у власну здатність долати практично будь-які труднощі. Те ж саме стосується інтрапсихічної форми віри, а також віри у соціальні цінності.

Недостатня дослідженість цієї проблематики свідчить про необхідність експериментального вивчення особливостей ціннісного ставлення людей до різних форм віри в умовах кризової ситуації, що в подальшому може допомогти у пошуку продуктивних способів підвищення психологічної ресурсності особистості.

Література:

1. Алексеева Ю. А. Тест дослідження форм віри. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 43 с.

2. Жаловага А. С. Християнська мораль, віра, психологія: точки перетину. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 20. С. 32-35.
3. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації : колективна монографія / за наук. ред. Л.М. Коробки; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 286 с.
4. Фромм Э. Человек для себя. Исследование психологических проблем этики. Искусство быть. Запорожье: Биг-Пресс, 2013. 292 с.
5. Crosby D. A. Faith and Reason: Their Roles in Religious and Secular Life. USA, State University of New York Press, 2012. 188 p.
6. Hobfoll S.E. Social and psychological resources and adaptation. *Review of General psychology*. 2002. Vol. 6. № 4. P. 307-324.